

DIMENSIUNI ALE DEZVOLTĂRII SOCIO-ECONOMICE A RURALULUI ȘI MODUL DE LOCUIRE

Alexandru R. Florian

Stabilirea trăsăturilor care compun locuirea rurală, ca spațiu socio-uman cu atribute și destinații specifice, pornește de la o serie de ipoteze asupra legăturilor de intercondiționare dintre procesele economice, sociale și culturale reproductivă ale mediului sătesc. Perspectiva sociologică privind evoluția și mutațiile fenomenului locuirii rurale evidențiază specificitatea funcțiilor gospodăriei țărănești în contextul schimbărilor istorice, a condițiilor de climă și relief, a dinamicii activităților economice și tendințelor ascendente ale structurii socio-profesionale, ca urmare a proceselor de mobilitate socială. În acest sens, exigențele de stabilitate, confort și durabilitate ale locuinței sînt rezultatul acțiunii convergente a factorilor geoclimatici, a celor socio-economice și culturale care organizează spațiul construit într-un ansamblu funcțional complex.

De asemenea, caracterizarea coordonatelor locuirii rurale trebuie să măsoare influența activă a membrilor comunității în realizarea locuinței. Cu alte cuvinte, locuința rurală este astăzi direct influențată de tipologia familiei, de tendințele și aspirațiile de locuire ale acesteia. Acest aspect este ilustrat de faptul că majoritatea locuințelor din rural este proprietate particulară fiind construită din fonduri și cu mijloace proprii. Din totalul locuințelor existente în mediul rural 97 % sînt proprietate particulară. În ultimii ani, se remarcă însă o tendință constantă de reducere a numărului de locuințe proprietate particulară nou construite. Astfel, din totalul locuințelor construite în mediul rural în perioada 1976 — 1980, 75 % au fost proprietate particulară, iar între 1981 — 1985 pondera acestora a scăzut la 61 %. Acest fapt este rezultatul saturării treptate a nevoii de locuințe și manifestarea, probabil mai pregnantă, a acțiunilor de renovare și extindere a fondului locativ existent. Din totalul locuințelor rurale cele construite în perioada 1971 — 1985 reprezintă numai 17 %. Orientarea atitudinală a comunităților sătești înspre aspectele calitative ale locuirii urmărește adaptarea structurilor funcțional-constructive la dinamica sistemului trebuințelor de locuire. Menționăm că celor trei categorii de trebuințe, analizate în literatura de specialitate¹, li se adaugă cea legată de activitățile productive care se desfășoară în gospodăria țărănească.

Sistemul trebuințelor legate de cerințe elementare, fiziologice, psihosociale și productive pentru care locuința rurală corespunde din

¹ R. Negru, D. Abraham, *Optimizarea calității vieții și evoluarea calității locuirii*, în „Viitorul social”, nr. 2, 1982.

punct de vedere funcțional, creează locuirii valențe proprii, deosebite de cele ale urbanului. Iată de ce, considerăm că evaluarea sistemului constructiv, a destinației și confortului spațiului construit rural nu este operațională în termenii comparării cu locuirea de tip urban. Procedeul capătă sens și semnificație numai într-o analiză a tendințelor de perspectivă legate de procesul modernizării și urbanizării, a intensificării rolului instituțiilor în sistematizarea localităților, modernizarea infrastructurii edilitare și construcția locuințelor în comunele țării. În același timp, aceste procese cu caracter planificat și de restructurare se corelează cu modificările evolutive în structura socio-profesională a populației ocupate și cu principalele categorii de aspirații înscrise pe traiectoria ameliorării confortului de locuire ale membrilor comunității rurale.

Organizarea fondului locativ rural este influențată de interacțiunea dintre tipurile de activități productive și modalitățile de grupare în spațiu a „vetrelor de sat”. Așa cum arată H.H. Stahl, „unitatea complexă dintre locuire și activitatea productivă în lumea satului se manifestă prin aceea că «vatra de sat» nu este numai un «loc de domiciliu», ci și unul de instalare a unor «atelieri» de producție, cuprinzând terenuri de grădinărie, livezi de pomi, ateliere mecanice, prisăci, construcții necesare creșterii vitelor, având și locuri de depozitare, prelucrare și păstrare a produselor cimpului”². În aceste condiții locuința țărănească, majoritară, în mediul rural, se adaptează cu prioritate exigențelor productive ale familiei și membrilor gospodăriei. Ca urmare, analiza locuinței rurale după criterii de mărime (numărul încăperilor, suprafața locuibilă, nivele construite etc.), sau clasificarea gospodăriilor în funcție de dotările existente și tipurile de confort, necesită evaluarea spațiului construit în raport cu trebuințele productive ale gospodăriei rurale. Ele reprezintă și în condițiile satului românesc contemporan, principalul obiectiv al familiei rurale cărora locuința și/sau gospodăria trebuie să-i ofere soluții adecvate de realizare. Acest aspect este valabil nu numai în zonele în care predomină sectorul agriculturii individuale, ci și în zonele cooperativizate ale țării, unde gospodăria rurală deține o poziție complementară, subordonată și cu rol ajutător în sistemul CAP.

În funcție de tipurile de clasificări întâlnite în literatura de specialitate*, considerăm că tipologia locuințelor rurale se poate constitui pe baza următoarelor criterii: tipurile de materiale de construcție, care influențează durabilitatea și confortul locuinței; modalitățile și frecvența utilizării spațiului locuibil, ca urmare a tipurilor de activități; zonele geoclimatice; tipurile de plan; prezența valorilor culturii populare în funcție de zona etnografică; raportul dintre spațiile închise și cele semi-deschise; relația dintre așezarea spațială, elementele arhitectural-estetice ale locuinței tradiționale și exigențele sistematizării rurale; ponderea proiectantului, a meșterului și a proprietarului în construcția locuinței

² H. H. Stahl, *Schema unui „model” de analiză a comunităților sătești*, în „Viitorul social” nr. 2, 1976, p. 285.

* Pentru clasificarea localităților sau locuințelor în funcție de criterii geografice, constructiv-arhitecturale, etnografice, a se vedea: V. Cucu, *Sistematizarea teritoriului și localităților din România*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1977; G. Ionescu, *Arhitectura românească*, București, Edit. Tehnică, 1984; Tr. Dinorel Stănculescu, *Valori culturale în arhitectura satului românesc*, în „Viitorul social”, nr. 4, 1983.

rurale; structura socioprofesională a populației rurale; nivelul dezvoltării socio-economice a zonei și a comunității; schimburile materiale și circulația valorilor culturale dintre urban și rural.

Din perspectiva unei tipologii cu caracter sociologic, elementele schițate mai sus, constituie surse primare de date a căror corelații și interacțiuni urmează a fi stabilite. Gospodăria sau locuința rurală reprezintă o totalitate, ea exprimă o anumită civilizație. Ca structură, funcționalitate și realizare ea este produsul acțiunii convergente a proceselor macro și microsociale, a celor de psihologie socială și individuală din lumea satului. De aceea perspectiva sociologică asupra locuirii rurale își propune: validarea și ordonarea elementelor socio-economice cu acțiune directă sau mediată asupra dezvoltării fondului locativ; delimitarea factorilor locuirii cu influență asupra modului și calității vieții rurale; surprinderea tipurilor de activități și corespondența acestora cu funcționalitatea spațiului locuibil; elucidarea variabilelor care definesc locuirea rurală în condițiile modernizării și urbanizării satului; relevarea aspectelor locuirii rurale, prin prisma raportului activități — funcțiile locuinței, pe care acțiunea de sistematizare trebuie să le conserve sau dezvolte în perspectiva evoluției fondului locativ; raportul locuință — anexe în dinamica gospodăriei rurale.

Tabelul 1

Construcția de locuințe și suprafața locuibilă/locuință în mediul rural*

Perioada	Nr. locuințe construite (mii)	Suprafața locuibilă/locuință (m ²)
I 1951—1955	339,4	26,56
1956—1960	591,2	26,59
1961—1965	556,6	25,35
1966—1970	270,7	34,69
1971—1975	189,5	38,77
II 1976—1980	84,8	44,69
1981—1985	64,6	44,55

* Sursa: Anuarul statistic al R. S. România, DCS, 1986.

Așa cum se observă din tabelul 1, prima perioadă 1951 — 1965 este caracterizată printr-o creștere masivă a fondului locativ rural ca urmare a nevoii ameliorării condițiilor de locuit existente în satul românesc dinaintea celui de-al doilea război mondial. Această primă etapă este concordantă cu transformările radicale ale economiei rurale datorate procesului de cooperativizare a agriculturii și a perfecționării bazei sale tehnico materiale. Restructurările din sfera forțelor și relațiilor de producție a permis comunității sătești inițierea de acțiuni în scopul asigurării condițiilor de locuit corespunzător structurilor familiale și a veniturilor pe care le obțineau. Având în vedere că în decursul celei de a doua perioade ritmul construcției de locuințe se diminuează, dar crește suprafața locuibilă ea poate fi caracterizată ca etapă a modificărilor calitative, care urmărește — prin renovare și modernizare — corelarea confortului de locuire cu nevoile și aspirațiile populației rurale actuale.

Pe baza acestor considerente teoretico-metodologice prezentăm cîteva caracteristici ale fondului locativ rural din țara noastră. Ipotezele formulate derivă din ideea conform căreia dezvoltarea agriculturii, veniturile populației și locuința rurală constituie realități sociale care se condiționează reciproc. Ca urmare, particularitatea exigențelor funcțional-constructive și a partii locuinței rurale, care definesc confortul de locuire și asigură condițiile reproductive ale gospodăriei sînt influențate de: 1. condițiile de climă și relief; 2. tipul relațiilor de producție, care determină tipologia demografico-economică a familiei rurale; 3. nivelul dezvoltării economico-sociale a județului; 4. eficiența economică a agriculturii, care determină dinamica veniturilor grupurilor socioprofesionale din rural; 5. funcționalitatea relațiilor multiple urban-rural; 6. regimul de proprietate în care se realizează construcția de locuințe.

Dacă variabilele 1 și 6 se presupune că exercită o acțiune directă asupra evoluției cantitative a fondului locativ, celelalte variabile au o influență mediată ca urmare a rolului pe care îl au în modernizarea comunității sătenești și în creșterea nivelului de trai și a calității vieții rurale. Procesele sociale care mediază între aceste variabile și locuința sînt structura socio-demografică și veniturile, tipurile de activități ce se desfășoară în gospodărie, sistemul de valori care orientează și motivează activitățile, nevoile și aspirațiile de locuire a diverselor grupuri socioprofesionale.

Avînd în vedere complexitatea factorilor sociali și tipurile variate de determinări, adeseori contradictorii, asupra fenomenului locuirii în mediul rural, am restrîns aria analizei realizată la nivelul județelor țării, la aspectele economice și cele legate de confortul de locuire. Pentru măsurarea acestor fenomene sociale am apelat la următorii indicatori statistici: A. activitatea economică; A.1. gradul de cooperativizare a județului; A.2. gradul de mecanizare a agriculturii; A.3. gradul de urbanizare; A.4. producția medie/ha la principalele culturi; A.5. dinamica producției globale agricole; A.6. eficiența economică a agriculturii; A.7. venitul mediu obținut de membrii cooperatori; A.8. dinamica populației rurale în 1970—1985; B. locuința rurală din perspectiva confortului de locuire; B.1. număr persoane/locuință B.2. număr persoane/cameră; B.3. suprafața locuibilă/persoană.

A. Aspecte socio-economice ale dezvoltării rurale

Modalitățile de socializare a mijloacelor de producție agricolă creează deosebiri în procesul modernizării comunității rurale, în veniturile populației precum și în aspirațiile categoriilor sociale legate de atributele calității vieții. În regiunile de deal și de munte, agricultura se desfășoară, în principal, pe baza proprietății țărănești individuale. Locul și funcționalitatea acestor gospodării în dinamica proceselor economice sînt contradictorii. Așa cum se arată în literatura de specialitate³, deși gospodăriile individuale dețin o pondere redusă din suprafața arabilă a țării (4,9%), ele utilizează 15,8% și 45% din suprafețele de livezi și respectiv

³ D. Banciu, *Transformări economice și sociale ale zonelor și comunelor neocooperativizate*, în I. Matei, I. Mihăilescu (coord.), *Satul românesc*, studii, București, Edit. Academiei, 1985.

cele cu finete. Ca urmare, 24,5% din producția totală de fructe, 15,2% din efectivele de bovine și 16,4% din efectivele de ovine revin acestor gospodării țărănești. Cu toate acestea eficiența economică este scăzută, ele avînd „caracterul preponderent de autoconsum (subzistență), ..., ceea ce determină ca o importantă parte a produselor obținute să fie destinată consumului familial, hranei animalelor sau reproduției simple, doar o mică parte ajungînd să fie valorificată în afara gospodăriei”⁴.

Integrarea parțială a gospodăriilor individuale în circuitul economiei socialiste poate să aibă ca efect o încetinire a ritmului creșterii nivelului de trai și a evoluției condițiilor de locuit.

Tabelul 2

Ponderea zonelor necooperativizate și a terenurilor agricole ale gospodăriilor individuale în județele țării (%) — 1985

Județul	Comune necoop. în total comune/ județ	Supraf. agric. a gospod. partic. în total supraf. agricolă din județ
Caras-Severin	44,1	28,7
Alba	42,4	32,3
Bistrița-Năsăud	41,5	27,4
Suceava	38,4	26,8
Vilcea	32,5	25,2
Prahova	30,3	15,0
Maramureș	29,8	31,2
Hunedoara	28,6	40,7
Dimbovița	27,7	15,5

Un aspect care ilustrează poziția contradictorie a gospodăriilor individuale, în ansamblul dinamicii economico-sociale, îl constituie faptul că în cele mai multe din județele cu zone necooperativizate, media camerelor pentru o locuință rurală este sub media pe țară. De asemenea, cu excepția județelor Caras-Severin și Prahova, se observă că densitatea de locuire pe cameră este mai mare ca media pe țară, iar atunci cînd scade are loc și o reducere a suprafeței locuibile/persoană. Aceste valori ilustrează faptul că, în comunitatea rurală a acestor județe este probabil să găsim condiții de locuit sub nivelul mediu pe țară (vezi Tabelul 3).

Considerăm că oscilațiile valorice ale indicatorilor, în aceste județe, sub media pe țară se pot datora și condițiilor de locuit diferite ale populației zonelor necooperativizate față de celelalte categorii sociale ale țării. Aceasta întrucît o mare parte a veniturilor obținute în gospodăriile particulare este dirijată spre sfera activităților reproductive în scopul asigurării resurselor de subzistență.

Un alt proces, care influențează dezvoltarea ruralului ca urmare a raporturilor economice, a legăturilor sociale și a contactelor umane dintre urban și rural, îl constituie dezvoltarea socio-economică a județelor, gradul lor de industrializare și urbanizare. Calculînd ponderea populației urbane în totalul populației județului și raportînd-o la media pe țară, apar

ca puternic urbanizate următoarele județe: Brașov (75,2% populație urbană), Hunedoara (71,5%), Constanța (68,1%), Cluj (63,3%), Sibiu (60,5%), Brăila (59,9%), Timiș (58,0%). De asemenea, 10 județe prezintă un nivel scăzut de urbanizare: Giurgiu (19,0% populație urbană), Călărași (28,1%), Dimbovița (28,7%), Botoșani (28,8%), Olt (30,8%), Suceava (31,8%), Buzău (32,3%), Bistrița-Năsăud (32,8%), Sălaj (34,1%) și Vilcea (34,5%). Din totalul celor 41 județe ale țării, 28 județe se află sub media

Tabelul 3

Confortul de locuire în rural, în funcție de ponderea valorilor unor indicatori față de media pe țară, în județe cu zone necooperativizate (%) — 1986

Județul	Camere/ locuință	persoane/ cameră	suprafață locuibilă/ persoană
Caras-Severin	- 9,1	7,4	14,6
Alba	-18,2	18,5	0,6
Bistrița-Năsăud	-18,2	37,0	2,4
Suceava	-13,6	23,7	-10,8
Vilcea	- 9,1	-5,2	- 6,8
Prahova	+18,2	-9,9	- 4,3
Maramureș	-18,2	43,7	- 8,8
Hunedoara	-13,6	12,6	8,2
Dimbovița	0	- 0,8	-11,9

pe țară la acest indicator, iar 17 județe dintre acestea au valori cuprinse cu mult sub 10% față de medie în ceea ce privește ponderea populației urbane. Pentru acestea din urmă valorile indicatorului variază între 19—36% populație urbană în ansamblul populației județului. Importanța acestui indicator, în analiza locuirii rurale, decurge din aria largă a spațiului social asupra căreia acționează procesul urbanizării determinând modificări calitative în structura materială și spirituală a modului de viață a claselor și grupurilor sociale. Practic, urbanizarea induce restructurări în matricea de civilizație a grupurilor sociale din cele două medii de rezidență (urban/rural) prin schimbarea condițiilor materiale cit și prin dezvoltarea unor nevoi și aspirații sociale noi. În acest sens, locuirea rurală, subsistem al civilizației umane, este influențată în mare măsură, de atributele urbanizării.

Un proces cu multiple semnificații în caracterizarea modului de viață și a locuirii rurale îl constituie activitatea economică. Parametrii dezvoltării cantitative și schimbările calitative, care se produc în agricultura socialistă a țării, constituie premisele economice ale creșterii veniturilor populației rurale și a evoluției nivelului de trai. Locuința individuală țărănească, ca urmare a statutului său de proprietate particulară, este determinată de veniturile obținute, de accesibilitatea surselor de materiale pentru construcție și de aspirațiile colectivității rurale. Pentru a vedea în ce măsură casa țărănească, privită prin prisma confortului de locuire, este rezultatul interacțiunii dintre procesele economice și veniturile populației, am urmărit departajarea zonelor țării în funcție de „dinamica producției

globale agricole" în 1970-1985, „eficiența economică a agriculturii” și „veniturile obținute de membrii CAP” în 1985.

Deoarece nivelul înzestrării tehnice sau producția agricolă obținută nu oferă, în totalitate, o imagine reală asupra funcționalității și resurselor de dezvoltare a agriculturii județelor, am calculat indicatorul sintetic al dinamicii producției agricole globale care reflectă modalitățile fiecărui județ de organizare a capacităților interne în sensul modernizării agriculturii, a rentabilizării economice și sociale a sectorului primar. Considerăm că se pot elimina astfel o serie de distorsiuni ce apar în evaluarea unor indicatori primari ai agriculturii care nu țin seama de existența unor diferențe specifice între zonele țării. Avem în vedere condițiile de relief și climă, procentul din suprafața arabilă ce revine pentru o cultură, deosebirile rezultate din particularitățile solului asupra randamentului la hectar etc.

În valori absolute toate zonele țării au avut creșteri semnificative ale producției agricole în decursul celor 15 ani. În funcție însă, de ritmul producției globale pe țară, 26 de județe se abat cu $\pm 20\%$ față de această valoare medie. Așa cum se observă în Tabelul 4, 16 județe au avut ritmuri superioare de dezvoltare a agriculturii în raport cu dinamica procesului la nivel național, iar 10 județe și-au dezvoltat agricultura într-un ritm mai scăzut. Menționăm că acest indicator măsoară, cu precădere, efortul județelor de a-și constitui o agricultură modernă în concordanță cu nevoile actuale ale societății noastre. De aceea, nu se poate deduce în mod automat că județele cu ritmuri de dezvoltare peste medie sînt și județele cu cel mai puternic potențial agricol. Pentru unele dintre aceste județe ritmul mai înalt a însemnat și efortul apropierei de parametrii calitativi ai unei agriculturi moderne, intensificarea investițiilor și a proceselor productive pentru a se apropia de performanțele economice ale unor județe cu o agricultură dezvoltată, a căror dinamică a producției agricole globale se poate situa sub media pe țară. Modelul optim, care reflectă tendința omogenizării potențialului agricol, îl constituie situarea la acest indicator a unui număr cit mai mare de județe în apropiere de valoarea medie.

Un grad mai mare de relevanță, privind condițiile de desfășurare a activității economice, îl conferă indicele eficienței economice a agriculturii

Tabelul 4

Ritmul creșterii producției globale agricole în 1970-1985 față de media pe țară (%) *

Județul	Diferența în % față de dinamica producției globale agricole pe țară
Caras-Severin	+69,9
Dimbovița	55,0
Olt	45,9
Iasi	43,9
Hunedoara	42,3
Maramureș	41,3
Suceava	37,7
Timiș	33,7
Sălaj	28,6
Argeș	28,1
Cluj	26,0
Alba	21,9
Harghita	21,9
Arad	21,4
Bacău	20,9
Vilcea	20,4
Constanța	-44,9
Călărași	-37,3
Buzău	-32,2
Tulcea	-32,2
Brăila	-31,1
Mehedinți	-28,1
Ialomița	-27,0
Vaslui	-24,0
Botoșani	-21,9
Dolj	-20,0

* Sursa: Anuarul statistic al R.S. România, DCS, 1986.

Tabelul 5

Indicele eficienței economice a agriculturii față de media pe țară (%) — 1985 *

Județul	Indicele ef. ec. raportat la indicele pe țară (%)
Suceava	170
Iasi	150
Olt	150
Dimbovița	140
Vilcea	130
Argeș	120
Neamț	120
Timiș	120
Arađ	110
Bacău	110
Covasna	110
Giurgiu	110
Maramureș	110
Prahova	110
Vrancea	110
Bihor	100
Brașov	100
Brăila	100
Cluj	100
Ialomița	100
Satu-Mare	100
Alba	90
Botoșani	90
Galați	90
Mureș	90
Sălaj	90
Bistrița-Năsăud	80
Buzău	80
Călărași	80
Dolj	80
Gorj	80
Hunedoara	80
Sibiu	80
Teleorman	80
Vaslui	80
Caraș-Severin	70
Constanța	70
Harghita	70
Mehedinți	70
Tulcea	60

* Sursa: Anuarul statistic al R. S. România, DCS, 1986.

față de media pe țară, în 7 județe depășirea nivelului mediu pe țară a fost între 10—20%, iar în alte 7 județe creșterile au fost cuprinse între 30—75%. În același timp, venitul mediu pentru un membru CAP a fost în 5 județe mai scăzut cu 10—20%, iar în 11 județe diminuarea s-a situat între 20—45% față de venitul mediu al unui membru CAP calculat pe ansamblul agriculturii cooperatiste. Menționăm faptul că, nu toate ju-

județelor. Rezultat din raportarea producției agricole globale la suprafața agricolă a județului, indicele permite evaluarea locului pe care-l ocupă fiecare județ în producția agricolă a țării. Totodată, indicatorul eficienței economice reprezintă una dintre sursele primare de informații în analiza perspectivelor dezvoltării mediului rural, datorită dependenței dintre activitatea economică, relațiile sociale și cele suprastructurale ale realității sociale.

Din tabelele 4 și 5 reiese că, în timp ce 15 județe au un ritm de creștere al producției agricole în 1970—1985 cuprins între $\pm 20\%$ față de media pe țară, 18 județe se grupează cu o abatere de $\pm 10\%$, în jurul mediei pe țară în ceea ce privește eficiența economică a agriculturii. Acest fapt demonstrează tocmai tendința de apropiere a performanțelor activității din agricultura județelor, în sensul diminuării decalajelor dintre baza tehnică și rezultatele producției obținute de fiecare județ. De asemenea, grupările și clasificările la acești doi indicatori evidențiază, pe de o parte, resursele de dezvoltare de care dispun zonele țării în dinamica socio-economică de ansamblu, iar pe de altă parte, se pot desprinde și o serie de exigențe economico-productive în care trebuie să se înscrie județele a căror bază materială sau realizări economice se află, încă, cu mult sub media existentă la nivel național.

Pe lângă gradul de urbanizare, veniturile populației rurale se află în strinsă legătură cu dezvoltarea și modernizarea fondului locativ. Din calcularea venitului mediu obținut în 1985 de țărani cooperatori a rezultat că în 11 județe venitul mediu al unui membru CAP oscilează cu $\pm 10\%$

dețele aflate la indicatorul eficiență economică peste medie au aceeași poziție la indicatorul de venit pentru membrii CAP. Absența concordanței la nivelul județelor între acești doi indicatori, relevă rolul și ponderea deosebite pe care le au cele două tipuri principale de organizare a producției agricole — IAS și CAP — în economia agricolă a zonelor țării. Iată de ce, considerăm că în caracterizarea componentelor sociale ale locuinței rurale și în analiza perspectivelor fondului locativ rural este necesar să fie cuprins un număr cât mai mare de procese și fenomene economice, sociale și psiho-sociale care influențează în modalități diferite dinamica comunității rurale.

B. Aspecte privind locuirea rurală

Indicatorii sintetici „persoane/locuință”, „persoane/cameră” și „suprafața locuibilă/persoană” furnizează informații relevante despre organizarea spațiului construit, posibilitățile de împărțire și utilizare a suprafeței locuibile și caracterizează confortul de locuire.

Așa cum reiese din valorile medii pe județe ai acestor indicatori, nu se stabilește o corelație directă între cele trei fenomene înregistrate. Pot exista situații în care densitatea de locuire/locuință este sub media pe țară, densitatea de locuire/cameră este mai mare ca media, iar suprafața locuibilă/persoană este mai mică decât media (ex. Județul Argeș). O altă posibilitate o regăsim în județul Giurgiu, unde densitatea de locuire/locuință este peste medie, iar ceilalți doi indicatori au valori sub media pe țară. De aceea am ordonat județele în funcție de variațiile acestor trei indicatori față de mediile corespunzătoare existente la nivel național. Clasificările rezultate pot constitui jaloane pentru o eventuală tipologie a condițiilor de locuit existente în rural. În acest sens, trebuie stabilită ponderea care revine fiecărui indicator în parte, precum și a caracteristicilor spațiului locuibil produs de acțiunea simultană a fenomenelor astfel măsurate, în structurarea confortului de locuire.

Ca urmare a sensului ($\pm$) de variație a indicatorilor față de valorile medii pe ansamblul ruralului, s-au conturat 7 categorii posibile, două câte două complementare (opuse) și a șaptea nepereche. Indicatorii luați în calcul i-am notat, în mod convențional, astfel: a. persoane/locuință, b. persoane/cameră, c. suprafața locuibilă/persoane și d. nr. camere/locuință.

B.1. Județe în care a și b variază invers proporțional cu c; datele reprezintă diferențe în % față de valorile medii pe țară în 1986. Așa cum se observă în tabelul 6, cele două categorii alcătuiesc situații opuse ale locuirii determinate, în principal, de dinamica fenomenului demografic. Pe o posibilă scală a confortului de locuire, aceste două categorii ar reprezenta punctul maxim și respectiv minim. Între ele se situează celelalte grupări a căror poziție pe scală se poate stabili, așa cum am menționat, în urma unor cercetări pluridisciplinare mai detaliate asupra realităților descrise de cei trei indicatori.

B.2. O altă situație este aceea în care densitatea de locuire/locuință este invers proporțională cu numărul de persoane/cameră și suprafața

locuibilă/persoană. În acest caz, atât factorul demografic cât și spațiul construit fluctuează față de valorile medii. Elementul semnificativ al acestor modificări îl constituie faptul că populația unei locuințe are caracter oscilant față de componentele spațiului construit. Astfel, densitatea de locuire/locuință, scade dar crește densitatea de locuire/cameră în raport cu mărimile medii și, respectiv, creșterea populației în

Tabelul 6

Județe în care a și b variază invers proporțional cu c — 1986

Județul	a	b	c	d
Arad	-10,3	-6,7	36,9	-4,6
Brăila	-2,0	-25,9	12,2	31,8
Buzău	-5,3	-19,3	5,3	18,2
Dolj	-2,7	-14,8	4,2	13,6
Mehedinți	-15,0	-17,8	7,6	4,5
Timiș	-5,7	0	33,5	-4,6
Tulcea	-1,0	-25,9	17,0	36,4
Vrancea	-5,7	-14,8	6,9	9,1
Bacău	5,3	3,7	-3,1	0
Iasi	13,3	21,5	-23,4	-4,6
Maramureș	15,3	43,7	-8,8	-18,2
Neamț	5,6	7,4	-5,3	0
Satu-Mare	8,3	30,4	-1,9	-18,2
Suceava	9,3	23,7	-10,8	-13,6

locuință are drept corolar scăderea numărului de persoane care ocupă o cameră. În aceste condiții, evaluarea confortului de locuire trebuie să țină seama, atât de distribuția contradictorie a populației pe locuință și cameră, de dinamica în același sens a suprafeței locuibile/persoană și a numărului de persoane/cameră, cât și de numărul mediu de camere ce revin unei locuințe.

B.3. A treia situație caracterizează județele în care cei trei indicatori au aceeași poziție față de valoarea medie care le corespunde la nivel național. Ca urmare, deși densitatea de locuire pe locuință și pe o cameră depășește media pe țară se produce și o creștere a suprafeței locuibile/persoană. Cealaltă categorie de variație constă în faptul diminuării densității de locuire pe cele două componente ale spațiului construit și al micșorării suprafeței locuibile corespunzătoare unei persoane.

Pentru aceste județe, evaluarea confortului de locuire în mediul rural numai pe baza acestor indicatori devine mai dificilă și datorită numărului mai mic de camere existent în locuință față de media pe țară. Din cele 6 județe numai Oltul constituie o excepție de la ultima caracteristică menționată. Prin urmare, cele două categorii de județe din tabelul 8 au ca aspect comun variația în același sens a fenomenului demografic și a suprafeței locuibile. Cu alte cuvinte, unei reduceri a densității de locuire îi corespunde și o micșorare a suprafeței locuibile/persoană și invers, în condițiile unor locuințe cu mai puține camere față de media din rural.

Tabelul 7

Gruparea județelor când *a* variază invers proporțional față de *b* și *c* — 1986 (diferențe în % față de mediile corespunzătoare pe țară)

Județul	a	b	c	d
Călărași	7,0	-16,3	-5,3	27,3
Constanța	11,3	-9,6	-0,8	22,7
Dimbovița	0,3	-0,8	-11,9	0
Galati	11,3	-4,5	-5,3	18,2
Giurgiu	9,3	-5,9	-14,0	18,2
Ialomița	2,0	-20,0	0	27,3
Prahova	5,5	-9,9	-4,3	18,2
Alba	-1,0	18,5	0,6	-18,2
Bihor	-2,7	11,8	7,0	-13,6
Cluj	-5,0	19,2	5,3	-18,2
Covasna	-9,7	25,2	5,9	-27,2
Harghita	-4,3	26,7	8,0	-22,7
Mures	-4,0	17,0	6,0	-18,2
Sălaj	-10,3	9,6	16,1	-18,2
Brașov	-41,7	12,6	14,6	-13,6

Tabelul 8

Gruparea județelor în care indicatorii confortului de locuire variază în același sens față de media pe țară — 1986 (diferența în % față de medie)

Județul	a	b	c	d
Gorj	-11,0	-5,2	-4,0	-4,6
Olt	-0,3	-7,4	-8,1	9,1
Vâlcea	-13,7	-5,2	-6,8	-9,1
Bistrița-Năsăud	13,0	37,0	2,4	-18,2
Caras-Severin	0	7,4	14,6	-9,1
Sibiu	6,0	18,5	7,5	-9,1

O ultimă categorie, care grupează trei județe, este dată de valorile sub medie la primul și al treilea indicator, iar cel de-al doilea are valori mai mari față de media pe țară. Deși densitatea de locuire/locuință scade, datorită reducerii numărului de camere/locuință se produce și o diminuare a suprafeței locuibile/persoană însoțită de creșterea numărului de persoane care conviețuiesc în aceeași cameră. Prin urmare, oscilației de la (-) la (+) a factorului demografic față de locuință și respectiv cameră, îi corespunde reducerea suprafeței locuibile pentru o persoană.

Comunele Sectorului Agricol Ilfov au o poziție singulară caracterizată de valori peste medie a densității de locuire/locuință și a suprafeței locuibile/persoană, în timp ce densitatea de locuire pe cameră se află sub media pe țară (*a* = +4%, *b* = -15,6%, *c* = +3,0%).

În încheierea analizei, am ales cele două situații polare privind condițiile de locuit surprinse în tabelul 6 și am urmărit caracteristicile dezvoltării

Tabelul 9

Gruparea județelor în care indicatorii a și b au valori sub medie, iar indicatorul b depășește media pe țară — 1985 (diferențe în % față de medii corespunzătoare)

Județul	a	b	c	d
Argeș	-2,7	5,9	-13,3	-9,1
Botoșani	-9,7	0	-4,3	-9,1
Vaslui	-2,7	0,7	-9,1	-4,6

tării agriculturii pe baza indicatorilor economici prezentați. De asemenea, am avut în vedere și dinamica populației rurale din aceste județe pentru 1970—1985, intrucit mărimea suprafeței locuibile/persoană poate fi și rezultatul ritmurilor diferite de scădere a populației rurale în urma dinamicii fenomenelor demografice naturale și a migrației rural-urban. În toate județele, cu excepția Maramureșului, populația rurală s-a redus în această perioadă. Un fapt semnificativ îl constituie însă ritmul mai mare de scădere a populației rurale existent în județele care au o suprafață locuibilă/persoană peste media pe țară.

Se obține astfel o imagine sinoptică asupra condițiilor de locuit și structura dezvoltării economice a agriculturii în zonele respective. Menționăm că, am utilizat următoarele simboluri:

0 — valoarea indicatorului este aceeași (+19%) cu media pe țară

+ — valoarea indicatorului depășește media pe țară

- — valoarea indicatorului este sub media pe țară

Județul	Dinamica prod. glob. agricole 1970—1985	Eficiența ec. a agric. 1985	Prod. /ha la 3 cult. din 5 în 1985	Supr.* arabilă/ha 1985	Venitul mediu al unui membru CAP/1985	Gradul de urbanizare 1985	Ritmul de scădere a pop. rur. în 1970—1985
Arad	+	-	+	0	-	0	+
Timiș	+	+	+	0	+	+	+
Tulcea	-	-	-	0	+	-	+
Brăila	-	0	+	+	+	+	+
Mehedinți	-	-	-	0	-	-	+
Buzău	-	-	-	0	+	-	+
Dolj	-	-	-	0	-	-	+
Vrancea	-	+	-	-	0	-	+
Bacău	+	+	0	-	-	-	-
Iasi	+	+	+	0	-	0	-
Maramureș	+	+	0	0	-	0	populația rurală a crescut cu 0,01%
Neamț	0	+	0	0	-	-	-
Satu-Mare	0	0	-	+	+	-	-
Suceava	+	+	+	0	-	-	-

* pentru acest indicator valorile sub medie (-) au o semnificație pozitivă.

Se observă cum factorul care influențează mai puternic asupra condițiilor de locuit din mediul rural este dinamica demografică. Deoarece majoritatea locuințelor rurale au fost construite pînă în 1970, densitatea de locuire și suprafața locuibilă/persoană în 1986 sînt în strînsă legătură cu ritmul de scădere a populației rurale. Toate cele 8 județe cu condiții mai bune de locuit, după indicatorii de locuire prezentați, au avut un ritm mai mare de reducere a populației rurale față de media pe țară, în timp ce în județele cu caracteristici opuse de locuire scăderea populației rurale a fost mai lentă.

Se impune a fi relevat faptul că nu există o relație directă, semnificativă statistic, între condițiile de locuit pe de o parte, și veniturile populației cooperatiste sau gradul de urbanizare a județului, pe de altă parte. Numai județele Arad, Timiș și Brăila din cele 8 ale primei grupe au nivelul de urbanizare apropiat sau peste media pe țară. În ceea ce privește veniturile obținute de membrii CAP, acestea au valori medii ridicate în 5 din cele 8 județe (județul Arad, Timiș, Brăila, Tulcea, Buzău și Vrancea). Dacă luăm în considerație parametrii dezvoltării agriculturii, județele Tulcea, Mehedinți, Buzău și Dolj (în mai mică măsură Vrancea) se încadrează sub realizările medii din agricultura țării.

Pentru ultimele 6 județe, caracterizate prin condiții de locuit divergente față de celelalte județe, rezultă posibilitatea unor corelații mai semnificative între venituri, procesul de urbanizare, evoluția demografică și particularitățile locuirii în mediul rural. Fenomenul decurge din valorile de același sens pe care le au indicatorii respectiv față de mediile la nivel național. În același timp, funcționalitatea agriculturii are valențe pozitive în aceste județe, cu excepția județului Satu-Mare. Această caracteristică face probabilă inițierea, din partea membrilor comunității rurale din județul respectiv, a unor acțiuni menite să restructureze condițiile calitative ale locuirii.

Pentru elucidarea aspectelor contradictorii, analiza corelată a caracteristicilor fondului locativ și a comportamentelor socio-economice din rural ar deveni mai nuanțată prin urmărirea în dinamică a fenomenelor. Perspectivile locuinței țărănești sînt condiționate printre altele, de ponderea și tipurile specifice de acțiuni pe care o zonă sau alta își propune să le realizeze pentru calitatea vieții rurale.